



Pelgrimeren
in Groningen

Infobestand Pelgrimage Bierum Hoogwatum.



De hoogtekaart laat een aantal dingen duidelijk zien. De 9 huiswierden van Bierum tot de kust in een sikkelformatie. De nieuwe binnenlandse dijk bij Hoogwatum waarin slib wordt opgevangen van de Eems omdat deze rivier de meest met slib vervuilde rivier is. Het bovenstede gedeelte is bedoeld voor de zilte landbouw teelt en marine landbouw.

Eems.

De Eems is een rivier die stroomt door het noordwesten van Duitsland en bij haar monding via de Dollard en Westereems aan het noordoosten van Nederland grenst. Zij loopt door de deelstaten Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen (Eemsland). Zij ontspringt in de Senne (bij

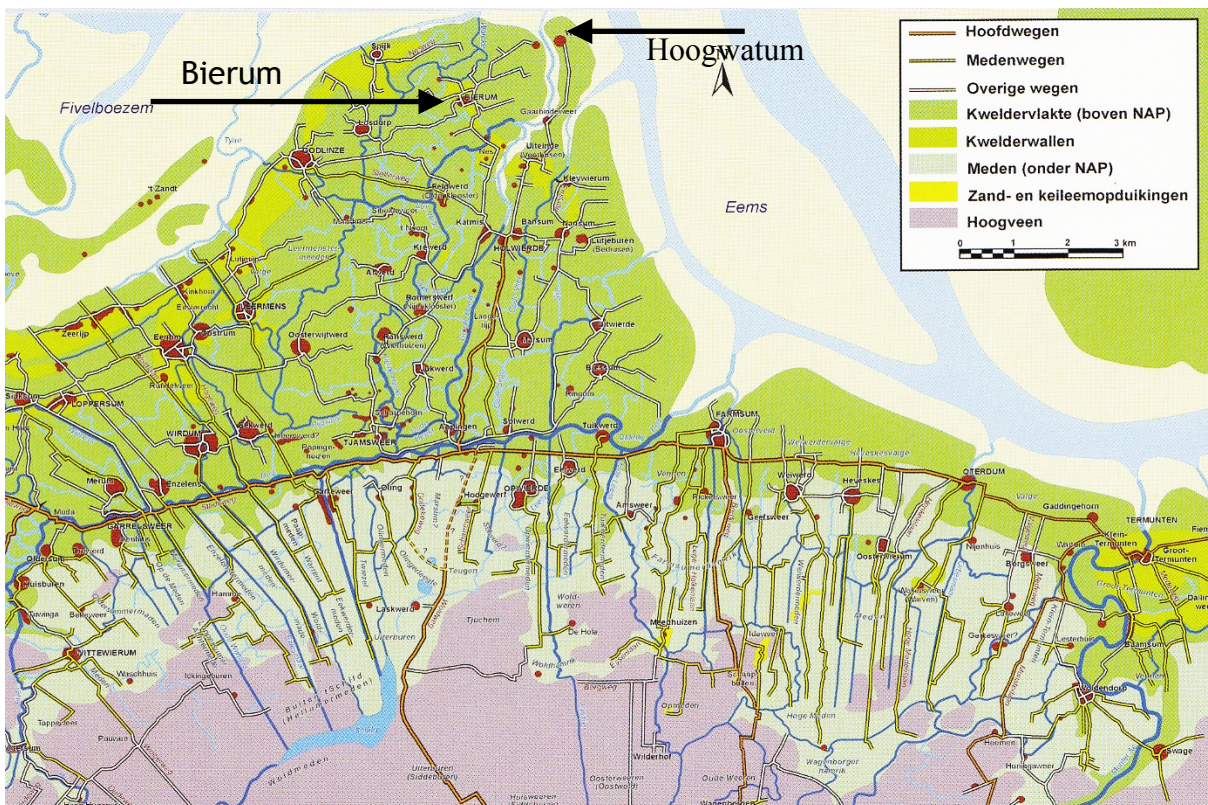


het Teutoburgerwoud in Duitsland, zuidelijk van Bielefeld) en mondt via de Waddenzee uit in de Noordzee. In de Waddenzee loopt hoofdarm van de Eems over het wad als Westereems tussen de eilanden Rottumeroog en Borkum door; het zeeget aan de andere zijde van Borkum, tussen dit eiland en Juist heet Oostereems. De Dollard is niet het estuarium van de Eems, maar het estuarium van de Westerwoldsche Aa en dus en zijbaai van de monding van de Eems. De Eems is 371 kilometer lang, waarvan 238 kilometer bevaarbaar is.

Bierum.

Bierum is een wierdedorp aan de Waddenkust. In Bierum stond vroeger de borg Luinga. Eén van de eigenaars van de borg was Harm Jan van Bolhuis, heer van Bierum. Het borgterrein is nog goed te herkennen. De entree met bakstenen brug is nog volledig intact. Tussen Bierum en Hoogwatum lag de rivier van de Groote Heekt. De huidige Bierumermaar is daar nog een restant van.

Situatie rondom het jaar 0.



In het zeeleigebied ontwikkelde zich - evenwijdig aan de kustlijn - langzamerhand een kweldergordel, bestaande uit afzettingen van klei en zandige ruggen. Hierop bouwden ongeveer vanaf de 7e eeuw voor Christus de eerste bewoners hun huizen. Om het gebied te beschermen tegen het dreigende zeewater werden de woonplaatsen in de loop der tijd telkens opnieuw opgehoogd. Zo ontstonden de wierden. Bij stormtij en snelle zeespiegelstijging overspoelde de zee de lager gelegen gebieden. Zo ontstond in het overstromingsgebied van het riviertje de Fivel een grote zeeboezem vanaf de Eems het binnenland in: de Fivelboezem. Het dorp Spijk is ontstaan op de meest noordelijk



gelegen oude kwelderrug die zich uitstrekt langs de zuidzijde van de Fivelboezem. Deze rug werd enkele eeuwen voor het begin van de jaartelling bewoonbaar.

Vanaf de 11e eeuw na Christus werden in het gebied dijken aangelegd om het zeeleigebied tegen de zee te beschermen en de opgeslibde buitendijkse gronden in te polderen. Binnen de dijken bleven de mensen de hoge delen van het landschap gebruiken als vestigingsplaats en werden de woonplaatsen c.q. de wierden (verder) opgehoogd. De oudste dijk in de Fivelboezem bij Spijk (gelegd in de periode tussen 1000 en 1200) verliep langs de Grote- en Kleine Dijkstraat. Doordat perioden van overstromingen en meer rustige perioden elkaar afwisselden zijn verschillende wierdengeneraties te onderscheiden. De oudste generaties waartoe Spijk behoort (maar ook bijvoorbeeld Uitwierde en Godlinze) worden gekenmerkt door een radiaire structuur: vanuit de ringweg die de cirkelvormige wierde omsluit lopen de ontsluitingswegen straalsgewijs naar het omringende cultuurland. In het midden van de wierde op het hoogste punt werd in de 13e eeuw de kerk gebouwd. De radiaire verkaveling van Spijk dateert uit die periode. Deze oude generatie wierden hadden in het algemeen een agrarisch karakter. Bij de ontginning van het gebied rondom de wierden werd gebruikgemaakt van het natuurlijk patroon van waterlopen. De akkers lagen dicht tegen het dorp aan op de flanken van de wierde, de verder gelegen (lagere) gronden werden benut als grasland. Pas daarna werden wegen aangelegd. De grilligheid van patroon van waterlopen en wegen zorgde voor een onregelmatige blokverkaveling rondom de wierden. De jongere generatie wierden, waartoe bijvoorbeeld Bierum, Borgsweer en Termunten behoren, kennen een meer rechthoekige ruimtelijke structuur. Deze wierden hadden vaak meer een handelskarakter.

Sebastiaankerk Bierum

De buitenkant van de kerk met de rondbogige spaarvelden en rondboogfriezen is vooral romaans. De binnenkant met koepelgewelven en baksteenimitatie laatromaans. De 13e eeuwse kerk is gebouwd in de overgangperiode van de romaanse naar de laatromaanse kerkbouw. Op de gewelven bevinden zich afbeeldingen van Christus, Catharina met het rad, Sebastiaan (de derde-eeuwse martelaar waarnaar de kerk vernoemd is) en Maria met kind. Deze schilderijen hebben eeuwenlang verstopt gezeten onder een kalklaag, en na restauraties weer tevoorschijn gekomen.

Een stoere en markante kerk op een prachtig punt in het dorp. De aandacht wordt getrokken door de enorme steunbeer die de toren overeind moet houden. Het romaanse karakter van deze zaalkerk is goed zichtbaar aan de zuidkant. De kerk is gebouwd in het tweede kwart van de 13e eeuw. Elke travee heeft in de lange gevels een hoog geplaatst rondboogvenster met kraalprofilering. Daarboven zit, onder de uitgemetselde daklijst, een rondboogfries waarvan het westelijke deel beduidend lager zit dan de rest. Waarom deze lager zit is onduidelijk. De zuidzijde heeft lisenen die de traveeën markeren. Opvallend zijn de twee niet parallel lopende lisenen tussen schip en koor: er zit een knik tussen 't schip en het later gebouwde koor.

De ongelede toren vormt met het westelijk deel van de kerk een 'gereduceerd westwerk': dat wil zeggen dat de toren aan de westzijde van de kerk is ingebouwd tussen twee zijbeuken, met meerdere ruimten boven elkaar die naar het schip toe geopend zijn. Westwerken komen in onze regio zelden voor. De benedenruimte van de westbouw inclusief de open zijruimten (cachot?) is overwelfd. Via een trap in de noordmuur kan de eveneens overwelfde kapel worden bereikt. Oorspronkelijk stond deze ruimte in open verbinding met de kerk, maar vanwege het orgel is de achterliggende boog dichtgezet. Dit is waarschijnlijk het oudste gedeelte van de kerk. De zware steunboog is vermoedelijk in de 15e of 16e eeuw aangebracht. In de 14e eeuw werd het halfronde koor vervangen door een driezijdig gesloten gotisch koor met lancetvensters en versneden steunberen. Binnen zijn nog de aanzetten te zien van de oorspronkelijke koorsluiting. De ruimte is, typerend voor het laatromaans, gedekt met meloenvormige koepelgewelven. De gewelfkoepels rusten via gordel- en muraalbogen op wandpijlers. Elke



gewelfkoepel heeft decoratieve ribben die in de top rozetten vormen: deze ribben verdelen de gewelven in velden; deze zijn gedecoreerd met baksteenmotieven.

Na de bouw van het koor in de 14e eeuw heeft men figuratieve schilderijen aangebracht: het oostelijke schipgewelf vertoont rechts Sebastiaan met in zijn hand één der pijlen waarmee hij werd doorboord. Links zien we de afbeelding van Gregorius de Grote óf Fabianus (bronnen vermelden beide): Beiden zijn paus geweest en worden afgebeeld met de pauselijke tiara. Het kruis op de afbeelding is het 'herkruiste kruis': de 4 kruisen symboliseren de vier hoeken der aarde en de verspreiding van het Evangelie aan de wereld (Handelingen 1:8). Dit kruis, soms verwisseld met het 'Jeruzalemkruis', zien we vaker bij afbeeldingen van Fabianus; Gregorius wordt meestal afgebeeld met het patriarchale of pauselijke kruis. Het boek komen we bij beide tegen. Gregorius wordt vaak vergezeld door een duif. En: Fabianus' lichaam kwam terecht in de basiliek van S. Sebastiaan te Rome. Ze delen daarom dezelfde feestdag, ze worden in één adem genoemd en vaak samen afgebeeld. Conclusie: waarschijnlijk is dit Fabianus.

In het koorgewelf (beginnend aan de noordzijde) zien we de kroning van Maria door de verheerlijkte Christus. Daarna de H. Catharina met het rad. In het midden zien we Christus op zijn troon omgeven door de symbolen van de vier Evangelisten. Rechts daarvan een afbeelding van Maria met het Christuskind, dat de scepter vasthoudt.

In de noordelijke koormuur zit een open sacramentshuisje; het ronde gat in de muur kan bedoeld zijn als kijkgat voor de gelovigen buiten, of om de hostie zichtbaar te maken voor kijkers binnen. Laag bij de grond bevinden zich links en rechts van de kansel twee wasbekkens (piscina's). In het koor staat een zandstenen doopvont van het Bentheimer type, afkomstig uit de afgebroken kapel van Toornwerd. Aan de noordwand hangt een laatbarok rouwbord van onbescheiden afmetingen voor Warmolt baron van Maneil (1765?). De eikenhouten kansel is midden 17e-eeuws. De kansel wordt gedragen door een mannenfiguur, een zogenaamde atlant. De kuip is voorzien van Ionische hoekzuiltjes en versierd met fraai snijwerk. In het koor staat een tweetal dubbele eiken herenbanken uit de late 18e eeuw voor de bewoners van de Luingaborg. In het koor zien we ook enkele zerken uit de 17e eeuw.

Het balustradeorgel werd gebouwd door F.C. Schnitger en H.H. Freytag in het jaar 1792, in opdracht van de collatoren baron C. van Maneil en echtgenote J.P. Alberda van Bloemersma. Hun wapens prijken op de onderkas. Het instrument is in ere hersteld door Mense Ruiter in 1953; in 1982 voerde hetzelfde bedrijf reparaties uit.

Luingahof

De Luingahof is een rustieke boomgaard, gelegen op het voormalig borgterrein van de borg Luinga. Fré en Ankie Wolters teelden hier sinds 1982 oude en nieuwe rassen appels, peren en pruimen. Vanaf 1 januari 2016 is het bedrijf in handen van hun dochter Nienke en haar man Hiepko. Samen verzorgen zij de boomgaard, de theeschenkerij in de boomgaard en de boerderijwinkel met een ruim assortiment. Alle producten komen voor zover mogelijk uit eigen tuin en uit de regio.